ఆణిముత్యాలు

ముక్కోటి బలగమోయి

జి. సురమౌళి (1935-95)

రెండో తరం తెలంగాణ కథకులలో ప్రత్యేకంగా చెప్పతగిన కొద్దిమందిలో సురమౌళి ఒకరు. మాండలికంలో కూడా ఆయనదొక ప్రత్యేక బాణి. కథలన్నిటా నేపథ్యం మాత్రం తెలంగాణ మాత్రయే వుంటుంది. తెలంగాణ కథ సురమౌళి రాతలలో అర్బనైజ్ అయింది. ఆయన కలానికి గళానికి కూడా మంచి ప్రాచుర్యం వుండేది. ఆకాశవాణిలో సురమౌళి వార్తలు చదివేవారు. స్పష్టత ఆయన వ్రాలుముద్ర. ఈ కథ 1956లో తెలుగు స్వతంత్ర వారపత్రికలో ప్రచురితమైంది.

కోటాయి ఓ కంబళీ, తుండు గుడ్డా బ్యాగులో సర్దుకుని హైదరాబాదు వెళ్ళే బండిలో ఎక్కాడు. పెట్టెనిండా జనం కిక్కిరిసి వుండారు. భారత దేశంలో రైలుబండ్లు బోల్తాకొడతానే వుండయి. వందలకు వందలు జనం చస్తానే వుండారు. కాని ప్రజలు రైలు ప్రయాణాలు మాన్తారా? జనాన్ని అటీటు తోసుకుని బ్యాగు సంకన గట్టిగా అదిమి పట్టుకుని పెట్టెలో ఓ మూలన నిలుచున్నాడు కోటాయి.

కోటాయి సెక్రెటేరియటు ప్యూను. కర్నూలు నుంచి హైదరాబాదుకు తరలిస్తున్న ఆఫీసుల్లో తన దొకటి. సూపరింటు సుందర్రామయ్యా, యూడీసీ వెంకటప్పయ్యా వారం రోజుల ముందే ఆఫీసు సామాన్లు ఓ వాగెనులో నింపుకుని హైదరాబాదుకు చేరుకున్నారు. కోటాయి తనూరికి పోయి, విశాలాంధ్ర వచ్చిన సంగతీ, తాను హైదరాబాదుకెళతున్న సంగతీ భార్యాబిడ్డలకు చెప్పి ఆలస్యంగా బయల్దేరాడు. ఎట్టాగయిన ఫస్టు నవంబరు నాడు పది గంటలకి ఆఫీసుకు జేరుకోవాలి. తెల్లారేసరికి హైదరాబాదుకు చేరుతుందన్నారు బండి. అందులోనే ఎక్కాడు.

ఉండి ఉండి కోటాయి కళ్ళ మీదకి నిద్ర కప్పుకొస్తోంది. ఉలిక్కిపడి కళ్లు నలుచుకుని మళ్ళీ సరిగ్గా నిలుచుంటున్నాడు. ఇలా లాభం లేదని జేబులో ఉన్న మాంచి ఘాటైన లంక పొగాకు సుట్టోటి దీసి అంటించాడు. సుట్ట కాలుస్తున్నా కొద్ది, ఒక్కొక్క దమ్మే ఆ పొగ పీల్చి వదుల్తా వుంటే కోటాయి మెదడులో ఏవేవో ఆలోచనలు రాసాగినయి.

తెలంగాణావోళ్ళు తన్ను ఎన్ని అగచాట్లు పెడతారోననే భయం గబుక్కున కోటాయికి దట్టింది. తానా మధ్యన పేపర్లో చదివిన సంగతులు జ్ఞాపకానికి రాసాగినై. "ముల్కీ నాన్ముల్కీ" అని ఏదో అల్లరిజేసి, పొట్టకూటికి తమ పుట్టినూరినీ, ఇంటినీ వదలి ఆంధ్రదేశం నుంచి వచ్చి హైదరాబాదులో కాపురం పెట్టుకున్న తన బోటి వాళ్ళని ఎక్కడ బడితే అక్కడ దొరికించుకుని తన్నారట. వాళ్ళకు ఆలోచనే లేదట. ఇక తన్నటం మొదలుపెడితే పెద్దా చిన్నా చూడకుండా– బొక్కలిరిగేట్టు తన్నడమేనట. అక్కడి తెలుగువారు కూడా తురకం మాట్లాడుతారట! అంటూ తన వాళ్ళు, పత్రికలు, అప్పుడప్పుడూ కొన్ని సంవత్సరాల నుంచీ తెలంగాణా ప్రజలను గురించి తనకు కలిగించిన, తన మనస్సులో బాగా నాటుకుపోయిన తెలంగాణాలోని తెలుగువారిని గురించిన

తప్పు అభిప్రాయాలతో తాను వెళ్ళబోతున్నదేదో నరకమన్నట్టు అక్కడివాళ్ళంతా యమదూత లన్నట్టూ భావించుకుంటూ, ఉలికులికి పడు తున్నాడు కోటాయి. బండి మహాబూబునగరం స్టేషను దాటింతర్వాత కొంత స్థలం దొరికింది కోటాయికి కూర్చోడానికి. బ్యాగును మోకాళ్ల మీదేసుకుని తలకాయ దానిమీద పెట్టి నిద్ర పోయాడు.

ఏదో ఒక స్టేషనులో ఎవరో లేపారు కోటాయిని, 'లేవండి తెల్లారింది' అని. కోటాయి గబుక్కున లేచి బ్యాగు చేసుకుని చక్కగా కూచున్నాడు. ఆ లేపినాయని కోటాయిని, పేరూ, ఎక్కడి నుంచి ఎక్కడికి ఎందుకు ఎళ్ళుతున్నదీ వివరాలనడిగాడు. చుట్టదీసి కోటాయి కొకటిచ్చి, తానొకటి నోట్లో పెట్టుకుని కాల్చాడు. "మీ పేరే టండీ?" అడిగాడు కోటాయి. "రామప్పంటారు. హైదరాబాదే. ఇది నా అడ్రసు. దగ్గర బెట్టుకో, ఎప్పుడన్న ఏమన్న గావలసివస్తే రా" అని విజి టింగ్ కార్డు ఇచ్చాడు. ఆ విజిటింగ్ కార్డు మీద "డా. రామప్ప, ఎమ్.బి.బి.ఎస్., బషీర్‌బాగ్, హైదరాబాదు-1" అని చదివి కోటాయి ఆశ్చర్య పోయాడు. "అసలు మీది ఈ వూరేనా? లేక మన ప్రాంతం నుంచి ఇక్కడకొచ్చి స్థిరపడ్డారా?" అని అడిగాడు కోటాయి. ఈ ప్రశ్న వెనుక కోటాయిలో ఎన్ని సందేహాలు నాట్యం చేస్తున్నాయో డాక్టర్ రామప్ప గమనించకపోలేదు. "ఇవన్నీ మన ప్రాంతాలే. ఇన్నాండ్లు మీ మనస్సుల్లో ఉన్న మీ తప్పుడు అభిప్రాయాలను మార్చుకోవాలె. నాది ఖాస్ హైదరాబాదే" నన్నాడు. ఇంతలో స్టేషన్లో బండాగింది. "హైదరాబాదు, కాచీగూడ" అని అరుస్తున్నారు. రామప్ప, కోటాయి దిగారు. రామప్ప కోటాయిని తన వెంట రమ్మని తనతో పాటు కోటాయిని కోఠీ దాకా నడిపించుకొచ్చి, సెక్రెటేరియటు కెళ్ళాలని కోటాయంటే అక్కడే ఎనిమిదో నెంబరు బస్సు కోటాయినెక్కించి, తాను ఏడవ నంబరు బస్సు ఎక్కి ఇంటికి చేరుకున్నాడు.

బస్సు రెండో అతస్థులో కూర్చుని చూస్తున్న కోటాయికి హైదరాబాదు నగరం గమ్మత్తుగా కనపడుతోంది. కండక్టరుకు డబ్బులిచ్చి టిక్కెట్టు కొన్నాడు, సెక్రెటేరియటుకని. ఆబిడ్స్, నాంపల్లి, లకడీకపూల్- బస్సు పోతూంది. బస్సాగినప్పు డల్లా, కోటాయి కండక్టరు నడుగుతూనే ఉన్నాడు, సెక్రెటేరియటు కెక్కడ దిగాలని. సెక్రెటేరియటు రాగానే కండక్టరే కోటాయిని 'ఇదే సెక్రటేరియటు' అని చెప్పి దించాడు. కోటాయి బస్సు దిగాడు. అటూ ఇటూ పరికించాడు. ఎక్కడా 'సెక్రటే రియటు' అనే బోర్డు చిన్నదిగాని, పెద్దదికాని కనిపించలా. అట్లా బేలిపోయి చూస్తుంటే "ఏంరోయి కోటాయి, ఈ బండికేనా వచ్చింది?" అనే కేక విని, అటీటు చూశాడు. ఎక్కడ చూసినా తన ప్రాంతం నుంచి వచ్చినవాళ్ళు గుంపులు గుంపులుగా చేరి ఉండడం చూచి కోటాయెందుకో ఉబ్బిపోయాడు. 'ఇక్కడా ఇక్కడా' అని మళ్ళీ కేక వినిపించేసరికి ఆవైపు చూశాడు. తన ఆఫీసు ప్యూను బలరామయ్య. గబుక్కున పరుగెత్తాడా వైపుకు, మధ్యన కారొస్తున్నది కూడా గమనించ కుండా. కొద్దిలో తప్పించుకున్నాడు గాని లేకపోతే యాక్సిడెంటే. బలరామయ్యది కర్నూలే. మెద్రాసు నుంచి తనాఫీసు కర్నూలుకు తరలించబడ్డాక ఉద్యోగంలో చేరాడు ప్యూనుగానే. నిన్నగాక మొన్న ఇద్దరూ కర్నూలు వీధుల్లో తిరిగారు. మళ్ళీ ఇవాళ. ఎంతోకాలం విడిపోయిన ఆప్తులవలె ఆప్యా యంగా కలుసుకొని, ఎన్నెన్నో విషయాలు మాట్లాడుకున్నారు. వారు మాట్లాడుకున్న విషయాల్లో ముఖ్యమంత్రి ఎన్నిక దగ్గర్నుంచి, హోటల్సులో కాఫీకి ఉన్న ఎక్కువ ధర దాకా వున్నాయి. బలరామయ్య కోటాయిని తీసుకెళ్ళి తమ కోసం కేటాయించిన ఆఫీసు గదులెక్కడున్నదీ చూపించాడు. సెక్రెటేరియటు భవనం చూస్తూ, కోటాయి ఉప్పొంగిపోతున్నాడు. 'మెద్రా సిడిచినా, దానబ్బలాంటి పట్నం సంపాదించుకున్నాంలే' అన్నాడు. ఇంకా ఆఫీసు గదులకి తాళాలు తియ్యలేదు. "మనకి సన్నతు నగరుట, ఆడ ఏర్పాటు చేసినారు ఆస్టలు" అని సనత్‌నగర్‌కు ఎట్లా వెళ్ళాలిసిందీ వివరించి చెప్పాడు బల రామయ్య. 'ఔనుగాని ఈ ఊరోళ్ళు మంచి వాళ్ళేనా?" అనడిగాడు కోటాయి బలరామయ్యను. తాను రైల్లో ఎక్కుతుండగా కలిగిన సందేహానికి

సుస్పష్టమైన సమాధానం పొందాలన్న ఆశతో. '6హె మంచేటి? మంచి ఆడుందాదిలే. నైజాం కాలేజి. ఆ కాలేజి కుర్రోళ్లు నిన్న కార్లని ఆపి టపాకాయలు పేల్చినారంట. కారుమీద నంబరు సూద్దంవట. అది మన ప్రాంతం కారు అని తెలిసి పోంగనే ఆటిని ఆపటవట, అద్దాలు పగల గొట్టటం. గాలి తీసేయటం, టపాకాయలు కొట్టటం, శానా మాధ పెట్టినారంటలే-" అని చెప్పుకుపోయాడు బలరామయ్య. "అయితే ఈళ్ళ తోటి జాగ్రత్తగానే ఉండాలే?" అంటూ "ఆస్టలేపు వెళ్ళొస్తా. సుంద్రరామయ్య గారికీ, ఎంకటప్పయ్య గారికీ చెప్పు..." అని బయల్దేరినాడు.

సనత్‌నగర్‌కు వెళ్ళే విధానం బలరామయ్య వివరంగా చెప్పాడు గనుక, కోటాయి కాట్టే కష్టం కలుగలేదు. బస్సులో కోటాయికి ఎన్నో ఆలోచనలు వచ్చాయి. రామప్పగారు అంత మంచిగా ప్రవర్తిం చారే, మరి ఇక్కడివాళ్ళు మంచివాళ్లు కాదంటా దేమిటి బలరామయ్యా? బలరామయ్య అబద్ధ మెందుకు చెబుతాడు? మరి రామప్పగారు మంచిగా ప్రవర్తించిన సంగత తనకే అనుభవ మాయె. ఇంతకూ ఇక్కడివాళ్లు మంచివాళ్ళా? కాదా? అనే సంగతి కోటాయి ఇదమిద్ధంగా తేల్చు కోలేకపోయాడు. సనత్‌నగర్‌కి వెళ్ళి తనకోసం ఏర్పాటు చేయబడ్డ చోటును చూసుకుని, మళ్ళీ పదకొండు గంటలకల్లా తిరిగి ఆఫీసుకు చేరు కున్నాడు. ఆఫీసుకెళ్ళగానే సుంద్రరామయ్యా, వెంకటప్పయ్యలు కోటాయి నాహ్వానించారు. రిజిస్ట్రారు గారి రూము చూపించి అక్కడ తన పేర్రాయించుకుని సంతకం పెట్టి రమ్మన్నారు. అక్కడ ఆ ఫార్మలిటీస్ అన్నీ ముగించుకున్నాక, సుందర్రామయ్య కోటాయిని చూసి, ఓ కవరు చేతికిచ్చి దాన్ని చీఫ్ సెక్రెటిరీగారికిచ్చి రమ్మన్నాడు. 'వచ్చాడో లేదో అప్పుడే పని జెబుతాడేటీ సుంద ర్రామయ్య?' అని కోటాయి కడుపులో మండింది. కానేం జేస్తాడు? ప్రభుత్వోద్యోగమాయె తప్పు తుందా మరి? "ఎట్టా ఎల్లాలీ? దారి తెలీదుగా?" అన్నాడు కోటాయి నసుగుతూ. "అడుగుతే ఎవరన్నా చెబుతారు- బేగంపేట వెళ్ళే బస్సెక్కి వెళితే అదే వస్తుంది" పొమ్మన్నాడు సుంద ర్రామయ్య. కోటాయి మాట్లాడకుండా బయలు దేరాడు, సుందర్రామయ్యను మనసులో తిట్టు కుంటూ. 'యదవ ఆంబోతు మొగం ఈడూనూ, ఎప్పుడొచ్చావనన్నా అడగడేం? తిన్నావా? ఆస్టలు దొరికిందా? ఏదీ అడగడేం? మనిషి కనపడితే ఇక పని జెప్పటవేనా?' అనుకుంటూ తన నడక సాగించాడు. దారిలో మళ్ళీ రామప్పగారు కనిపిస్తే దారడిగాడు. రామప్పగారు బేగంపేటకు పోయే బస్సు ఆగే చోటు చూపించి, 'అక్కడ నిలబడు. చిన్న సింగల్ డెక్కర్ బస్సు వస్తే ఎక్కి కండక్టరు నడిగి చీఫ్ సెక్రెటరీ గారింటికి పోవడానికి ఎక్కడ దిగమంటే అక్కడ దిగు. మంచిగా వినయంగా అడుగుతే ఈ వూరివాండ్లు చెప్పుతరు. గర్వంతోటి మాట్లాడితివా-సహించరు' అని రామప్పగారు వెళ్ళి పోయారు. రామప్పగారు చెప్పిన ప్రకారమే బస్సు ఎక్కి చీఫ్ సెక్రెటరీ గారికా ఉత్తరం అందించి, తిరిగి ఆఫీసుకు చేరుకున్నాడు కోటాయి.

ఆఫీసుకు చేరుకున్నాక, కోటాయి బల రామయ్యను పిలుచుకుని అడిగాడు, తన్ను బస్సులో బాధించిన సందేహానికి సమాధానం- "అసలీ వూరు వాళ్ళు మంచివాళ్లేగా?" అని. "అప్పుడే చెప్తిని గద!" అన్నాడు బలరామయ్య, తాను ఇక్కడి వాళ్ళను చెడ్డవాళ్లేనని నిర్ణయించు కున్న నిర్ణయం అబద్ధం కాదనే మాటను పున రుద్ఘాటించుకుంటూ. కోటాయి రామప్పగారి సంగతి చెప్పాడు. బలరామయ్యకు నమ్మకం కుదరలే. బలరామయ్య కూడా ఆలోచించాడు. ఆలోచించి వెంటనే ఒక నిర్ణయానికొచ్చాడు. గవర్నమెంటుతో అవసరమున్న వారు గుమా స్తాలూ, ఉద్యోగులు, బాగా చదువుకున్నవారూ, నాయకత్వం కోసం పాటుపడే వారు మాత్రమే తమతో మంచిగా ప్రవర్తిస్తున్నారనీ, ఆ మంచితనం స్వార్థంతో కూడుకున్నదనీను. కోటాయికీ వాదంలో సబబు కనిపించినా వెంటనే విశ్వాసం కలుగలా. "రామప్పగారు డాక్టరు. ఆయనకేం స్వార్థం ఉంటుంది?" అనడిగాడు. "డాక్టరేనేమో? కాని బహుశా నాయకత్వం కోసం పాటుపడేవాడ య్యుంటాడు. ఖద్దరు కట్టాడా?" కోటాయి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాడు. రామప్పగారి రూపం. అవును.

ఖద్దరే కట్టినట్టున్నాడు. బలరామయ్య మాటల్లో విశ్వాసం కుదిరింది కోటాయికి. తమంటే ఇక్కడి వాళ్లు భయపడాలనుకున్నాడు కోటాయి. రామప్ప గారి మీద కోటాయికి కలిగిన గౌరవమంతా పటా పంచలైపోయింది. "నెహ్రూగారి మీటింగెక్కడా?" అడిగాడు కోటాయి మాట మారుస్తూ. "ఫతే మైదానంలో- అటేపు కెళితే వస్తుంది." అప్పటికే మూడయింది. కోటాయి సుందర్రామయ్యకు చెప్పి, ఈ పూటకు తన్నిడిసి పెట్టమని సెలవు తీసుకుని ఫతేమైదానం వైపు నడిచాడు.

కర్నూల్లో కోటాయి బండెక్కినప్పుడు, హైదరాబాదు వారంటే క్రూరులని భయపడ్డాడు. తన్నేం చేస్తారో ఎన్ని తిప్పలు పెడతారోనని ఆరాట పడ్డాడు. బండిలో కూడా అవే ఆలోచనల్తో సతమత పడ్డాడు. రామప్పగారిని చూసింతర్వాత, కోటాయి కా భయం విచ్చుకుపోయింది. హైదరాబాదు వాళ్ళు చాలా మంచివాళ్ళనే అభిప్రాయం కలి గింది. సుందర్రామయ్య గారి ప్రవర్తనను చూసిం తర్వాత కోటాయికి కలిగిన ఈ అభిప్రాయం మరీ గట్టిపడింది. సుందర్రామయ్య తన్ను విచారించనే లేదు. మరి రామప్పగారెంత మంచిగా ఆద రించారు? సుందర్రామయ్య కంటే రామప్పగారే వెయ్యి రెట్లు నయమనే అభిప్రాయం కలిగింది. తెలుగు వాళ్ళందరిదీ ఒక్క కుటుంబం అనే మాట నిజమేననుకున్నాడు. కాని బలరామయ్య మళ్లీ కోటాయి ఆలోచనల్ని మార్చాడు. దానికేదో కారణముందని ఊహించి కోటాయిని కూడా తనలాగే ఊహించేటట్టు చేశాడు. కోటాయిలో ఇప్పుడు ఎన్నడు లేని గర్వం ప్రవేశించింది. ఆ గర్వంతో ఆనందం కలిగింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ అవత రిస్తుందని విన్నప్పుడు కొందరికి ఈలాంటి ఆనందమే కలిగి ఉంటుంది. ఇక్కడి వాళ్ళందరినీ తానే ఏలుతున్నాననుకున్నాడు. సుందర్రామయ్య లాంటి అధికార్లు తన్ని పెట్టే కష్టాలు మరచిపోయి, తానూ, సుందర్రామయ్య, బలరామయ్యలూ కలిసి హైదరాబాదు వాళ్ళమీద రాజ్యం చేస్తున్నట్టు భ్రమ పడ్డాడు. నైజాంను గద్దె దించింది తానే నను కున్నాడు. ఆ గద్దె తన కోసమే ఖాళీ అయిందను కున్నాడు. ఇట్లా అనేక విధాలుగా అనుకుంటూ ఫతే మైదానం చేరుకున్నాడు కోటాయి. అన్నీ గళ్ళు గళ్ళుగా కట్టారు. పోలీసు లెక్కడివారి నక్కడ కూచో పెడుతున్నారు. దారులు చూపిస్తున్నారు. దూరంగా ఓ వింగులో ఓ మూల కూచొని, జేబులో మిగిలి పోయిన మరో లంక పొగాకు చుట్ట అంటించు కున్నాడు. మూడున్నరయిందప్పటికి, ఇంకా మూడు గంటలు గడవాలి. అప్పటిదాకా ఓ నిద్ర తీద్దామనుకుని అక్కడే వాలాడు కోటాయి, బ్యాగులో కంబళిని పరచుకుని, తుండుగుడ్డ నెత్తికి చుట్టుకుని, బ్యాగును తలకింద పెట్టుకుని, బాగా అలసిపోయాడేమో వెంటనే నిద్రపట్టింది.

"ఏమండి, లెవ్వండి, లెవ్వండి, కూర్చోండి" అని ఎవరో లేపేసరికి ఐదున్నరయింది. జనం నిండుతున్నారు. తన చుట్టూ చాలమంది ఈ వూరి వాళ్ళే చేరారు. తన ఊరు వివరాలడిగారు. తను చెప్పిందంతా విసుగు లేకుండా విన్నారు. తాను తనకు లేనిపోని కొన్ని గొప్పతనాల్ని చెప్పుకు పోతుంటే- అవన్నీ విని నిజమేననుకుని నమ్మి 'ఓహో' అన్నారు. పక్క నుండి ఒక ఆసామి కోటాయికి ఓ చుట్ట ఇచ్చి చుట్ట కాల్చండి అన్నాడు. కోటాయి చుట్ట తీసుకుని నోట్లో పెట్టుకుని, తన జేబులోంచే అగ్గిపెట్టె తీసి గీసి, తన చుట్టతో బాటు ఆ ఆసామీ చుట్ట గూడా వెలిగించాడు. కోటా యడిగాడు. "మీ పేరేంటి?" అని ఆ ఆసామిని. 'కోటయ్య' అని చెప్పాడా ఆసామి. తన ఇద్దరి

విరహం

చెరగని జ్ఞాపకాలతో
చెరసాల జీవితం
చిరునవ్వు ఏమిటో
చింతంటే ఏమిటో
కన్నీటి చుక్కలో
కనపడని భావము
ఉన్మాదమో
ఉద్వేగమో
అట్టహాసం వెనుక అర్థమేదో?

-యం. గోపీనాథ్

పేర్లూ ఒక్కటి కావడంతో ఆ యిద్దరికి కలిగిన సంతోషానికి మేరలేదు. ఇద్దరివీ తనువులు వేరైనా ఇద్దరూ ఒకటే ననుకున్నారు. ఇంతలో ఎవరో వస్తే కోటయ్య కొంచెం పక్కకు తొలిగాడు.

నెహ్రూ గారు వచ్చారు. సూర్యకుమారి పాట పాడింది. ముందరున్న పిల్లలు కొంతమంది మోకాలి మీది దాకా లేచి నిక్కి చూస్తున్నారు. ''ఏయ్, కూచోండి కూచోండి.'' వాళ్ళు కూచున్నారు. 'నైజాం వాళ్లంతా వట్టి దద్దమ్మలన్నీ, తానేం చెపితే అది నమ్ముతారని, తన కిందాకా కలిగిన అభిప్రాయం- వాళ్ళు తన ఆజ్ఞను కూడా పాలించటంతో ధృఢపడ్డది. తమను చూసి నైజాం వాళ్లు భయపడుతున్నారనీ, అందుకని వాళ్లే తమకు లొంగి ఉంటారనే నిర్ణయానిక్కూడా వచ్చాడు కోటాయెప్పుడో.

నెహ్రూ గారు ఉపన్యాసం ప్రారంభించారు. ముందున్న పిల్లలు మళ్లీ తలలు నిక్కించారు. కోటాయి మళ్ళీ కేకేశాడు, 'కూచోండమ్మాయిలూ కూచోండ'ని వాళ్ళు మళ్ళీ కూచున్నారు. ఈ తతంగం ఇట్లా నాలుగైదుసార్లు సాగేసరికి ప్రక్కనే ఉన్న ఒక ఆసామికి కోపం వచ్చింది. ఉపన్యాసం స్పష్టంగా వినవడుతూనే ఉంది. నెహ్రూ గారెట్లాగూ కనపడ్డం లేదు. ఈనిట్లా అరవటం ఆ ఆసామికి నచ్చలేదు. "ఉపన్యాసం ఇనకుండ ఏందా అరుపులు" అని కోటాయిని మందలించాడు. కోటాయిక్కోపం వచ్చింది. ఇందాకా అనుకున్నాడుగా, తమంటే వీళ్లు భయపడాలనీ, లొంగి ఉండాలనీ. "ఏంటయ్యా నువ్వనేదీ, అందర్నీ నుంచోమంటావేటీ?" అన్నాడు. ఆ ఆసామిని దబాయిస్తూ ఇప్పుడింత మందిలో ఇదో అల్లరెందుకని ఆ ఆసామి తప్పించుకున్నాడు 'నన్నుగాదు లేమ'ని. 'ఏదీ, ఏదో వాగుతున్నావేటి?' ఎదుటివాడు తనకు భయపడి లొంగిపోతున్నట్టు గ్రహించి 'ఏయి జాగర్త ఏమనుకున్నావో ఎక్కువ తక్కువైదిరి తివా బొక్క లిరుగతయి మల్ల- ఏంవో, పోనీ లెమ్మని ఊకున్నాకొద్ది నీలుగుడు శానయిందే."

ఈ వాదం విని ప్రక్క నుంచి ఓ రూమీ టోపి, 'మ్మారోస్సలేకూ' అంటూ మాయమైంది. కోటాయి లేచి "కొడతావేటీ?" అంటూ ఆ ఆసామీపై కురికాడు. "అండకాడికి దెస్తె ఆ పని గూడ అయిద్ది మల్ల" అంటూ ఇతనూ లేచాడు. చుట్టూ జనం లేచారు. కోటాయి చెంప చెళ్లుమన్నది. అటీటు చూస్తు వుండగానే మరో చెంప చెళ్లుమన్నది. తలమీద బలమైన దెబ్బ తగిలింది. పోలీసులు వెంటనే వచ్చి కోటాయి నొకవైపు ఆ ఆసామీ నొకవైపు తీసుకువెళ్ళి ఫతే మైదానం ఆవరణ బైట విడిచారు.

రెండు చెంపలూ చుర్రుమంటూ జవజవలాడుతున్నాయి. నెత్తికి కొద్దిగా గాయం తగిలి రక్తం కారుతోంది. ఎటు పోవాలో తోచలేదు కోటాయికి, మనసులో ఏదో తిట్టుకుంటూ ముందు కదుగేయబోయాడు. పొద్దుట్నుంచీ తినలేదేమో ఆయాసమైంది. కళ్లు బైర్లు క్రమ్ముకున్నాయి. ఫుట్‌పాత్ మీదే కంబళీ పరుచుకని, తుండుగుడ్డ తలకు చుట్టుకుని అక్కడే వాలాడు కోటాయి.

కోటాయి లేచేసరికి మంచంలో వున్నాడు. ప్రక్కన కోటయ్య కూచుని వున్నాడు. కోటాయి ఆశ్చర్యపోయాడు. ఈ ఆశ్చర్యాన్ని గమనించి కోటాయ్య చెప్పాడు. అది డాక్టర్ రామప్పగారి ఇల్లనీ, తానే అక్కడికి కోటాయిని చేర్చాననీ, చాలామంది బీదవాళ్ళకు రామప్పగారు ఉచితంగా వైద్యం చేస్తారనీను. ఇంతలో రామప్పగారు కూడా వచ్చారు లోపల్నుంచి. "గాయం ఏమంత పెద్దది కాదులే. ఈ కట్టు మూడు రోజుల్దాకా విప్పకు- అన్నం తినలేదుగా? వద్దనియంది. తిందుగాని పా, కోటయ్యా, నువ్వు కూడా లేచి కాళ్ళు కడుక్కో" మన్నారు రామప్పగారు. ముగ్గురూ ఒకే పంక్తిలో కూచుని భోజనాలు చేశారు.

భోజనాలయింతర్వాత డాక్టరు గారింట్లో రేడియోలో-

"ముక్కోటి బలగమోయి ఒక్కటై మనము
ఇరుగు పొరుగూలోన ఊరు పేరుంటాది
తల్లి ఒక్కటె నీకు తెలుగోడా...
సవతిబిడ్డల పోరు మనకేలా?..."

అనే పాట వినిపించింది.

ఆ పాటనే మనస్సులో ఆలపించుకుంటూ కోటయ్యా కోటాయిలు డాక్టరు గారి నుండి సెలవు పుచ్చుకున్నారు. ■